

■ Redescoperirea valorilor

ASTRONOMIA SUB SEMNUL DISPARIȚIEI

Este greu de conceput o civilizație modernă, un stat, un popor lipsit de imaginație și conștiință cosmică.

Și în Basarabia, semnalăm tradiții în domeniul științelor astronomice. Primul mare astronom basarabean a fost Nicolae Donici, nepotul lui Alexandru Donici, fabulistul. În 1909, Nicolae Donici a înființat Observatorul astronomic de la Dubăsari-Vechi (astăzi raionul Criuleni), comitent cu Observatorul astronomic de la București. Aceste tradiții au fost întrerupte în anul 1940, când Donici a fost nevoit să părăsească Basarabia, stabilindu-se cu traiul la București.

A fost un savant de talie mondială, membru al Uniunii astronomice internaționale. Începând cu anul 1922, este participant al tuturor congreselor acestui for de prestigiu. Nicolae Donici a fost, de asemenea, și membru de onoare al Academiei Române între anii 1922-1949; an în care a fost privat de acest titlu de către noul regim totalitar.

La Dubăsari-Vechi a montat unul dintre cele mai perfecte spectroheliografe ale timpului. Donici a studiat Soarele, planetele, a măsurat diametrul planetei Mercur, a studiat lumina zodiacală.

Observatorul de la Dubăsari-Vechi a fost distrus în anii războiului și acum, la 120 de ani de la nașterea ilustrului om de știință, ar fi cazul să restaurăm edificiul, transformându-l într-un muzeu de astronomie, înzestrat cu un planetariu, care ar servi și unor scopuri didactice.

Savantul a întreprins numeroase deplasări pe ste hotare. S-a învrednicit de cea mai înaltă distincție regală a Campuciei pentru contribuție în dezvoltarea științei din această țară, a fost Doctor Honoris Causa a Universității Coimbra din Portugalia. A murit în mare tristețe la Paris în 1956, distrus moral și trupește de marile cataclisme sociale ale secolului.

Nici colegii noștri din România nu cunosc prea multe despre ultimii ani de viață ai lui Nicolae Donici. Numele lui nu se găsește în Dicționarul enciclopedic Român (ed. Politică, 1964). Îl găsim doar în Dicționarul de astronomie și astronomică (ed. științifică și enciclopedică) București, 1977. Nu-l vom găsi nici în îndreptarele biografice sovietice, cu excepția enciclopediei moldovenești (Chișinău, 1976), unde se conțin date incomplete și incerte. În schimb îl găsim în surse editate la Berlin, Londra.

Să sperăm, că Simpozionul omagial N. Donici, organizat de Academia de Științe a Moldovei între 7 și 9 septembrie, cu participarea unor oaspeți din România, va reuși să elucideze mai multe aspecte necunoscute ale vieții și activității marelui om de cultură și știință.

Având un predecesor ilustrat în domeniul astronomiei, ar fi cazul să știm cum evoluează astăzi în republică această știință, cum sînt modelați profesorii de astronomie.

Predarea astronomiei ca disciplină de studiu a început în 1952, la Institutul Pedagogic din Tiraspol. În ultimii ani erau promovăți anual cîte

26 absolvenți la specialitatea «învățător de fizică și astronomie». De trei ani Universitatea de la Tiraspol funcționează la Chișinău, condițiile pentru predarea astronomiei fiind destul de precare. Conform unei hotărîri ministeriale, din anul 1995, pregătirea cadrelor de astronomi la această instituție de învățămînt superior va fi susținută.

Păreră noastră, însă, este că instruirea profesorilor de astronomie trebuie să fie continuată. Soluția cea mai potrivită ar fi instituirea unei Catedre de Astrofizică la Universitatea de Stat din Chișinău și transferarea studenților de la Universitatea Tiraspoleană la cea de Stat. Aceasta, indiscutabil, ar ameliora modul de pregătire a studenților, întrucît Universitatea de Stat dispune de un Observator astronomic mult mai bine dotat. Întemeiat în 1957, el obține statut de Observator Astronomic, inițial fiind stație pentru observații asupra sateliților artificiali ai pămîntului. A fost dotat mai firziu cu instrumente optice de valoare. Între anii 1985-1989 catedra de Fizică experimentală a specializat circa 50 de studenți în domeniul fizicii atmosferei, folosind drept bază Observatorul astronomic, care are statut de laborator didactic în prezent, deși nu mai este utilizat conform destinației.

Situația actuală în privința cercetărilor științifice și a învățămîntului de toate gradele în domeniul astronomiei în republica noastră lasă de dorit. Printre cei care au făcut temerare în cercări de relansare a astronomiei moldovenești

pot fi numiți profesorii moscoviți, originari din Basarabia E.P. Acsionov și E.A. Grebenciov, conferențiarul Grigorevski, V. Carganciu, I. Panici, V. Cernobai, profesorul Demin de la Universitatea din Moscova. Conducerea universității de la acea vreme a fost indiferentă față de efortul lor, la fel ca și conducerea de vîrf a republicii.

Actualmente, doar la Chișinău activează 5 doctori în fizică și matematică, specializați în astronomie (V. Carganciu, I. Panici, N. Motorina, V. Cernobai, A. Sorocovici), alți cîțiva specialiști de valoare (D. Gorodețchi, I. Nacu, soții Smăkov, A. Măța). Unii dintre aceștia s-ar angaja, credem, cu toată pasiunea în realizarea dezideratului de relansare a astronomiei moldovenești. E nevoie doar de bunăvoință și susținerea Ministerului Învățămîntului, a Guvernului republicii.

Credem, de asemenea, că ar fi binevenită crearea unei asociații a profesorilor de astronomie din republică, cu concursul Ministerului Învățămîntului. Asociația ar avea menirea să acorde ajutor metodic profesorilor de astronomie în privința însușirii terminologiei corecte, a informației științifice noi din domeniu. Ar fi utilă organizarea olimpiadelor la astronomie, precum și editarea unei reviste de fizică și astronomie pentru elevi.

Alexei GĂINĂ,
doctor în fizică și matematică,
membru al Societății Europene
de Astronomie